

Τό Νέο | Οικογενειακό Δίκαιο

Τά Συνεργαζόμενα Γυναικεία Σωματεία ὀργάνωσαν μεγάλη κατατοπιστική συγκέντρωση στό Δικηγορικό Σύλλογο Ἀθηνῶν, ἀμέσως μόλις ὁ Ὑπουργός Δικαιοσύνης κ. Γ.Α. Μαγκάκης ἀνάγγειλε τήν κατάθεση τοῦ Οἰκογενειακοῦ Δικαίου.

Ἡ συγκέντρωση αὐτή προκάλεσε τό ζωντανό ἐνδιαφέρον τοῦ κοινού -τό ἀκροατήριό ἦταν πολυπληθέστατο- καί μερικά ἀποσπάσματα τῶν εἰσηγήσεων μεταδόθηκαν ἀπό τήν τηλεόραση ἀμέσως μετά τήν ἀναγγελία τοῦ γεγονότος ἀπό τόν πρωθυπουργό.

Εἰσηγήτριες ἦταν οἱ κ.κ. Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου καί Σοφία Κουκούλη-Σηλιωτοπούλου, πού ἦταν κι οἱ δύο τους μέλη τῆς τελευταίας Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς καθώς καί τῆς Ἐπιτροπῆς Γαζή. Μετά τίς εἰσηγήσεις ἀκολούθησε συζήτηση μέ τό κοινό.

Λόγω τοῦ πρακτικοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ θέματος, καί ὅπως ἀναγγείλαμε στό προηγούμενο τεῦχος, παραθέτουμε παρακάτω δύο ἄρθρα τῶν δύο κυριῶν πού ἔχουν ὡς βάση τίς εἰσηγήσεις τους στή δημόσια συζήτηση.

Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου

Εισαγωγικά

Με τό νόμο 1329/1983 στην ελληνική οικογένεια θά εισχωρήσει ή ζωογόνος αύρα τής συντροφικότητας καί του άμοιβαίου σεβασμού τής προσωπικότητας όλων τών μελών τής. Καί ή άλλαγή αύτή θά άποτελέσει σταθμό στη νομοθετική καί κοινωνική ιστορία τής Ελλάδας.

Οί λίγοι πού μπορεί άκόμα νά διαφωνούν στη ριζική άλλαγή, πού επιφέρει ό νέος νόμος στις σχέσεις τών μελών τής ελληνικής οικογένειας, δέν έχουν κατανοήσει ότι ή μη πραγματοποίηση αύτής τής άλλαγής θά εσήμαινε τό θάνατο του θεσμού αύτου. Ήδη ή όρμητική πίεση τής πραγματικότητας -άπόρροια βαθειών καί γοργών τεχνολογικών, κοινωνικών καί πολιτιστικών άλλαγών- έχει πρό πολλού σπάσει τά καλούπια του νόμου. Στίς περισσότερες ελληνικές οικογένειες ή γυναίκα, παρά τό νόμο, είχε γνώμη καί άποφασιστικό ρόλο καί για θέματα του σπιτικού καί για θέματα τών παιδιών τής (άνατροφή, εκπαίδευση, νοσηλεία κ.λ.π.). Ήταν ώρα, λοιπόν, νά φτιάξει ό νόμος νέα καλούπια, πού νά έναρμονίζονται μέ τίς σύγχρονες άνάγκες καί τάσεις.

Θάθελα νά άρχίσω μέ τόν τονισμό τής μεγάλης πρακτικής σημασίας τών διατάξεων του Συντάγματος του 1975, του άρθρ. 4 παρ. 2, πού περιέχει ρητή άναγνώριση τής ισότητας τών φύλων μπροστά στό νόμο, καί του άρθρ. 116 παρ. 1, πού έθεσε άποκλειστική προθεσμία ως τίς 31 Δεκεμβρίου 1982 για τή μεταρρύθμιση όλων τών διατάξεων πού καθιερώνουν άνισότητα τών φύλων. Όλες αύτές οι άνισες διατάξεις, τό Σύνταγμα (άρθρ. 116 παρ. 1) επιτάσσει νά μήν ισχύουν πιά από τήν 1η Ιανουαρίου 1983.

Οί νέες αύτές συνταγματικές επιταγές -άποτέλεσμα πιεστικών διαβημάτων τών γυναικείων σωματείων πού ύπήρχαν τότε καί τής γενικής άτμόσφαιρας του διεθνούς έτους τής Γυναίκας- έπαιξαν καί παίζουν άποφασιστικό ρόλο στην παραπέρα εξέλιξη τής θέσης τής Ελληνίδας. Ήτσι ή μεταρρύθμιση του Οικογ. Δικ. ήταν άναγκαία συνέπεια.

Πρέπει νά άπονεύω τόν έπαινο πού πρέπει στό έργο τής Επιτροπής Γαζή πού πρώτη έδώ καί 6 χρόνια έπεξεργάσθηκε τά σχετικά θέματα καί παρουσίασε τό πρώτο σχέδιο μεταρρύθμισης πού τό συνόδευε ή εισηγητική έκθεση του καθηγ. κ. Α. Γαζή -πού εργάσθηκε σκληρά για τήν πραγματοποίηση του όλου έργου- καί τά πρακτικά τών συζητήσεων τής Επιτροπής. Κατά δεύτερο λόγο συνέβαλε ή Αναθεωρητική Επιτροπή πού πριν δύο χρόνια ξαναεπεξεργάσθηκε τό ίδιο Σχέδιο εισάγοντας μερικές τροποποιήσεις σ' αύτό. Ήτσι ή φετινή δουλειά τής τρίτης κατά σειρά Επιτροπής διευκολύνθηκε πολύ από τό ήδη έτοιμασμένο έργο. Άλλά καί ή κοινή γνώμη πιστεύω ότι έξοικειώθηκε άρκετά μέ τίς ιδέες πού από τότε προωθήθηκαν.

Ή υπάρχει όμως μία σημαντική διαφορά άνάμεσα στό έργο τών παλιών Επιτροπών καί τής τελευταίας. Ή εκείνες είχαν έξουσιοδοτηθεί νά έπεξεργασθούν μόνο μία πλευρά του έξουγχρονισμού του Οικογενειακού Δικαίου: τήν πλευρά πού άφορά τήν ισότητα τών φύλων. Αύτός ό έξουγχρονισμός είχε επιβληθεί από τό Σύνταγμα, όπως ήδη είπαμε, καί έπρεπε νά πραγματοποιηθεί ως τά τέλη του 1982.

Ή τελευταία Επιτροπή έξουσιοδοτήθηκε για τό γενικό έξουγχρονισμό του Οικογενειακού Δικαίου καί όχι μόνο του τμήματος πού άφορά τήν ισότητα τών φύλων. Ήτσι τό έργο τής είναι σημαντικά ευρύτερο από εκείνο τών προηγούμενων Επιτροπών.

Ής δούμε μερικές βασικές τροποποιήσεις πού εισήγαγε ό Ν. 1329

Ήσα δικαιώματα - ίσες ύποχρεώσεις τών συζύγων

Πρώτα-πρώτα ό νόμος καθιερώνει τήν ισότητα μεταξύ τών συζύγων, σέ δικαιώματα καί σέ ύποχρεώσεις. «Οί σύζυγοι άποφασίζουν από κοινού για κάθε θέμα του συζυγικού βίου» (άρθρ. 1387). Κανείς από τούς δύο δέν είναι άρχηγός, πού δικαιούται νά διατάζει τόν άλλο νά εκτελεί τίς αποφάσεις του, αλλά κανείς δέν είναι άμέτοχος ύποχρεώσεων ή έστω λιγότερο ύπόχρεος για τήν άντιμετώπιση τών άναγκών τής οικογένειας (άρθρ. 1389 καί 1390).

Ή προίκα συνεπώς - τό αντίβαρο τών «βαρών του γάμου» πού έφερε ό άντρας μόνος - δέν έχει πιά λόγο ύπαρξης. Τό έξευτελιστικό καί για τή γυναίκα καί για τόν άντρα παζάρεμα τερματίζεται.

Μέσα στό κοινό σπιτικό, στό όποιο ύποχρεώνονται νά συμβιούν οι σύζυγοι (άρθρ. 1386) ό καθένας συμβάλλει άνάλογα μέ τίς δυνάμεις του διατηρώντας τήν περιουσιακή του αύτοτέλεια τόσο για τήν περιουσία πού είχε πριν από τό γάμο όσο καί για τήν αύτήν πού θά άποκτήσει κατά τή διάρκεια του (άρθρ. 1397).

Ήν όμως ό γάμος λυθεί ή άκυρωθεί ή οι σύζυγοι βρίσκονται σέ διάσταση πάνω από τρία χρόνια καί ό ένας σύζυγος βρεθεί μέ αύξημένη περιουσία, τεκμαίρεται ότι ό άλλος σύζυγος συνετέλεσε στό σχηματισμό τής κατά τό 1/3 καί έπομένως έχει δικαίωμα συμμετοχής στα νέα αύτά περιουσιακά στοιχεία μέ αύτό τό ποσοστό.

Μπορεί όμως εκείνος πού αύξησε τήν περιουσία του νά άνταποδείξει ότι ό άλλος δε συνετέλεσε στην αύξηση αύτή, αλλά μπορεί κι ό άλλος αύτός νά άποδείξει ότι συνετέλεσε σέ ποσοστό ύψηλότερο από τό 1/3 (νέο άρθρο 1400). Ή λύση αύτή του Νομοσχεδίου μας νομίζω ότι είναι δίκαιη. Δέν καθιερώνει τήν κοινοκτημοσύνη στα περιουσιακά στοιχεία πού θά άποκτήσουν οι σύζυγοι κατά τή διάρκεια του γάμου, μέ τά γνωστά άποτά τής (άντικίνητρα για τήν επαγγελματική εργασία τής γυναίκας, τόνωση του κερδοσκοπικού πνεύματος τής γυναίκας ή του άντρα όταν τό σύστημα λειτουργεί σέ καπιταλιστικά πλαίσια, άδικη συμμετοχή στό προϊόν τών κόπων του άλλου όταν

αυτός που απαιτεί συμμετοχή δε συνέβαλε πραγματικά στη δημιουργία των νέων περιουσιακών στοιχείων, κίνδυνος να διοικεί ο άντρας τα περιουσιακά στοιχεία που κατά τη διάρκεια του γάμου απέκτησε ή σύζυγος, πάνω στα οποία και αυτός θα είναι συγκύριος κ.λ.π.), αλλά δεν καθιερώνει και άμιγρές σύστημα αὐτοτέλειας. Με τό μαχητό τεκμήριο τῆς συμβολῆς κατά τό 1/3, βοηθάμε τό σύζυγο (συνήθως τῆ σύζυγο) πού ἔχει πραγματικά συμβάλει στή δημιουργία αὐτῶν τῶν νέων περιουσιακῶν στοιχείων νά διεκδικήσει πολύ εὐκολότερα ἕνα μερίδιο πάνω σ' αὐτά ἀπό τόν ἄλλο πού φέρεται μόνος κύριός τους.

Πιστεύω ὅτι ἡ λύση αὐτή τοῦ Νόμου ἀποτελεῖ τῆ χρυσή τομή τοῦ θέματος. Πάντως ἐπιτρέπει νά συμφωνήσουν οἱ σύζυγοι σύστημα κοινοκτημοσύνης (ἄρθρ. 1403).

Ὁ νέος νόμος (τελευταῖο ἐδ. ἄρθρ. 1387) περιέχει κι' ἄλλη πετυχημένη καινοτομία. Ἀπαγορεύει ὁ ἕνας σύζυγος νά ἐμποδίζει τήν ἐπαγγελματική καί ὀποιαδήποτε δραστηριότητα τοῦ ἄλλου συζύγου πού σχετίζεται μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς προσωπικότητάς του, ὅπως πνευματική, καλλιτεχνική, κοινωνική κ.λ.π. Ἐπίσης προβλέπει τῆ διατήρηση κάποιου χώρου ἀπροσπέλαστου, ὅπου μπορεῖ νά κινεῖται ἐλεύθερα ἡ ἀτομικότητα τῶν συζύγων καί νά μή συνθλιβεται ἀπό τήν κοινή τους ζωή. Αὐτός ὁ ἀπαρβίαστος χώρος εἶναι ἀπαραίτητος γιά νά μήν ἀσφυκτιοῦν οἱ σύζυγοι καί νά ἀποφεύγονται οἱ κουραστικές καί τόσο ψυχοφθόρες ἐπεμβάσεις τοῦ ἑνός συζύγου στήν ἀτομική ζωή τοῦ ἄλλου, πρό παντός οἱ ἐπεμβάσεις, ἀκόμα καί ἀπαγορεύσεις, τοῦ ἄντρα σχετικά μέ τήν ἐπαγγελματική, καλλιτεχνική ἢ ἄλλη κοινωνική δραστηριότητα τῆς γυναίκας του.

II Τό ἐπώνυμο τῶν συζύγων καί τῶν παιδιῶν

ΑΛΛΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ: Καί οἱ δύο σύζυγοι κρατοῦν τό ἐπώνυμό τους ἀπό τήν ἀρχή ὡς τό τέλος τῆς ζωῆς τους σ' ὅλες τίς ἔννομες σχέσεις. Ἐξαίρεση μπορεῖ νά γίνει γιά τίς κοινωνικές σχέσεις (ἄρθρ. 1388).

Τό μέτρο αὐτό, πού ἀκόμα «σοκάρει» μερικούς, εἶναι στοιχειώδης συνέπεια τοῦ ἄρθρ. 4 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος πού ἐπιβάλλει τήν ἰσότητα τῶν φύλων. Ἐπί πλέον τό ἐπώνυμο ἀποτελεῖ τήν πρός τήν κοινωνία προβολή μιᾶς προσωπικότητας. Ἡ ὑποχρέωση νά ἀλλάζει ἡ γυναίκα καί μάλιστα μόνο ἡ γυναίκα- τό ὄνομά της μέ κάθε γάμο ἢ διαζύγιο, δέν εἶναι μόνο ἄνιση, ἀλλά θίγει τήν προσωπικότητά της, πού τό Σύνταγμά μας προστατεύει (ἄρθρ. 5) καί τήν καθιστᾷ χαμαιλεοντική ὑπαρξη.

Τό τελευταῖο αὐτό ἔχει καί βαρύτερες πρακτικές συνέπειες: ἡ χαμαιλεοντική αὐτή ὑπαρξη ἐμποδίζει τούς τρίτους (ιδιώτες ἢ Κράτος) πού συναλλάσσονται μαζί της νά τήν ταυτίσουν, ἀλλά καί τήν ἴδια νά ἀποκτήσει κάποια φήμη, κάποιο ὄνομα σταθερό, ὅταν ἀσκεῖ ἐπάγγελμα - πράγμα πού συμβαίνει διαρκῶς συχνότερα.

Ἄντι ἀπό τό σύστημα τοῦ ἀμετάβλητου ἐπώνυμου γιά τόν ἄντρα καί τῆ γυναίκα, προτείνουν μερικοί τό σύστημα τῆς ἐπιλογῆς ἐπώνυμου κατά τό γάμο. Τό τελευταῖο αὐτό σύστημα ἀπέτυχε στήν πράξη στίς χώρες πού ἐφαρμόσθηκε καί μειονεκτεῖ ἀπέναντι τοῦ πρώτου, γιατί ἡ θά λειτουργήσει ὡς τρόπο πού θά διαιωνίσει τήν παραδοσιακή ἐπιβολή τοῦ ἀντρικοῦ ἐπώνυμου ἢ θά μεταβάλλει καί τόν ἄντρα σέ χαμαιλεοντική προσωπικότητα (ἀφοῦ θά ἀλλάζει κι' αὐτός ἐπώνυμο μέ τόν ἢ τούς γάμους καί τό ἢ τῆ διαζυγία του). Ἐτσι στή σημερινή δυσχέρεια τῆς ἐξακρίβωσης «ποία εἶναι ποιά» θά προστεθεῖ καί ἡ νέα «ποῖός εἶναι ποῖός». Μέ ἄλλους λόγους τό ἐπώνυμο θά παῦσει πέρα γιά πέρα, γιά ἄντρες καί γιά γυναίκες, νά ἐπιτελεῖ τό βασικό του ρόλο, τῆς βέβαιης ταύτισης κάθε ἀτόμου.

Ὅσο γιά τό ἐπώνυμο τῶν παιδιῶν, ἀποφασίσθηκε νά τό ἐπιλέγουν οἱ γονεῖς πρῖν ἀπό τό γάμο μέ δήλωσή τους στήν Ἄρχη πού θά τελεῖται τό γάμο. θά εἶναι τό ἴδιο γιά ὅλα τῆ παιδιά πού τυχόν θά γεννηθοῦν καί θά ἀποτελεῖται ἀπό τό ἐπώνυμο εἴτε τῆς μητέρας εἴτε τοῦ πατέρα εἴτε καί τῶν δύο γονέων, ποτέ ὁμως δέν θά συντίθεται ἀπό περισσότερα ἀπό δύο ἐπώνυμα. Ἄν δέν ὑπάρξει τέτοια δήλωση, τῆ παιδιά θά παίρνουν τό ἐπώνυμο τοῦ πατέρα (ἄρθρ.

1505). Γιά τό σύστημα αὐτό ἔχω σοβαρές ἐπιφυλάξεις. Ἄσχετα πού τό θεωρῶ ἀμφιβολῆς συνταγματικότητας, φοβᾶμαι ὅτι θά καταλήξει στήν πράξη στή διατήρηση τοῦ σημερινοῦ συστήματος, δηλαδή στή μεταβίβαση τοῦ ἐπώνυμου τοῦ πατέρα.

III. Τό διαζύγιο

Τό διαζύγιο εἶναι ἕνα ἀπό τῆ πιά καυτά κοινωνικά θέματα μέ τῆ ὅποια ἀσχολήθηκε ἡ Ἐπιτροπή Μάνεση, γιατί εἶχε γίνει κοινή συνείδηση ἡ ἀνάγκη τοῦ ἄμεσου ἐκούχρονισμοῦ του.

Τό συναινετικό

Ἐπιτέλους ἀναγνωρίστηκε ἀπό τό νόμο πῶς, ὅταν καί οἱ δύο σύζυγοι συμφωνοῦν ὅτι δέν μποροῦν νά συνεχίσουν τήν ἔγγαμη συμβίωση, ἔχουν δικαίωμα νά χωρίσουν. Ἡ προηγούμενη κατάσταση, πού ὅλοι -δικαστές, διάδικοι, δικηγόροι καί τρίτοι- ἤξεραν ὅτι καταστρατηγῶντας συστηματικά τό νόμο πετύχαιναν μέ ψευδορκίες καί ψευδομαρτυρίες διαζύγιο οὐσιαστικά συναινετικό -πού ὁ νόμος δέν τό ἀναγνώριζε- ἦταν ἀπαράδεκτη ὑποκρισία, ἐξαναγκασμός σέ ἐπίκληση λόγων διαζυγίου συχνά ἀναξιοπρεπῶν καί μειωτικῶν καί γιά τούς δύο συζύγους, καί μέσο ἐθισμού τῶν πολιτῶν στήν καταστρατήρηση τοῦ νόμου, στήν ψευδορκία καί στήν ψευδομαρτυρία.

Συχνά εἶχα διερωτηθεῖ, μάλιστα, πῶς μποροῦν δικαστές, πού δέχονταν ἀδιαμαρτύρητα τίς ψευδομαρτυρίες τῶν «συναινετικῶν» διαζυγίων, νά καταδικάζουν πρόσωπα πού ψευδομαρτυροῦν σέ ἄλλες ὑποθέσεις. Ἡ ἀπάντηση δέν μπορεῖ νά εἶναι ἄλλη ἀπό τήν ἀναγνώριση ἐκ μέρους τους ὅτι συνέτρεχε κοινωνική ἀναγκαιότητα καί ἦταν ἠθικά δικαιολογημένη ἡ ἀπαίτηση τῶν συζύγων νά μποροῦν νά χωρίσουν ὅταν κι' οἱ δύο διαπιστώσουν ὅτι δέν μποροῦν πιά νά συζήσουν. Αὐτό, ἄλλωστε, δέχονται καθαρά ὅλες οἱ συγχρονισμένες νομοθεσίες.

Ἐτσι ὁ νέος Νόμος (ἄρθρ. 1441) καθιέρωσε πιά ξεκάθαρα τό **συναινετικό διαζύγιο** καί μάλιστα μέ τήν ἐκούσια διαδικασία. Ἄλλῃ ὑπό δύο ὅρους. Ὁ πρῶτος εἶναι νά ἐξασφαλιστοῦμε ὅτι πρόκειται γιά σοβαρή καί σταθερή ἀπόφαση τῶν συζύγων· γι' αὐτό ἀπαιτεῖται νά ἔχει περάσει τουλάχιστον ἕνας χρόνος ἔγγαμης συμβίωσης πρῖν κατατεθεῖ ἡ σχετική αἴτηση καί νά δηλωθεῖ στό δικαστήριο ἡ σχετική συναίνεση αὐτοπροσώπως ἢ μέ εἰδικό πληρεξούσιο σέ δύο συνεδριάσεις παῦ ἀπέχουν μεταξύ τους τουλάχιστον ἕξι μῆνες. Ὁ δευτερός ὅρος εἶναι νά ἐνδιαφερθοῦν οἱ σύζυγοι, πρῖν χωρίσουν, γιά τῆ παιδιά τους· γι' αὐτό ὀφείλουν νά παρουσιάσουν στό δικαστήριο πρὸς ἔγκριση συμφωνία τους γιά τήν ἐπιμέλεια τῶν παιδιῶν τους καί τήν ἐπικοινωνία μέ αὐτά.

Ἐτσι τό συναινετικό διαζύγιο γίνεται, σέ σύγκριση μέ τό προηγούμενο κρυφὸ συναινετικό, ὄχι μόνο ὑπόθεση πιά καθαρή καί ἀξιοπρεπῆς, ἀλλά, μέ παραπάνω ὅρους, καί καρπὸς ὠριμότερης καί ὑπευθυνότερης σκέψης.

Ὁ κλονισμός τοῦ γάμου

Περισσότερες ἀμφισβητήσεις εἶναι φυσικό νά δημιουργεῖ ἡ ρύθμιση τοῦ διαζυγίου στίς περιπτώσεις πού δέν ὑπάρχει συμφωνία τῶν συζύγων γι' αὐτό. Βασικά ἡ ρύθμιση αὐτή ἐξαρτᾶται ἀπό τήν ἀπάντηση στά ἐρωτήματα:

Τό διαζύγιο πρέπει νά εἶναι οὐσιαστικά μιά τιμωρία, μιά κύρωση ἐναντίον τοῦ συζύγου πού φταίει ἐκ μέρους τοῦ ἄλλου πού δέ φταίει ἢ πού φταίει λιγότερο καί πού ἔχει δικαίωμα νά τό ζητήσει;

Ἡ πρέπει νά εἶναι μιά συνέπεια τοῦ ἀντικειμενικοῦ γεγονότος ὅτι ἡ περαιτέρω συμβίωση ἐγίνε ἀφόρητη, ἄσχετα ποῖός φταίει γι' αὐτό;

Ἄν ἀπαντήσουμε ναί στό πρῶτο ἐρώτημα καί ὄχι στό δεύτερο, τότε τό διαζύγιο συνδέεται μέ τήν ὑπαιτιότητα. Ἄν ἀπαντήσουμε ὄχι στό πρῶτο ἐρώτημα καί ναί στό δεύτερο, τότε θά ἀποσυνδέσουμε τό διαζύγιο ἀπό τήν

